

Postoje české veřejnosti ke kulturním památkám a památkové péči

(Výtah pro potřeby projektu NAKI 049 – Kateřina Dryáková)

Závěrečná zpráva o řešení výzkumného úkolu, PhDr. Hana Kasalová, PhDr. Vladimír Hepner

Ústav pro výzkum kultury, Praha 1976, 199 stran (knihovna NPÚ GnŘ D 3088/a), doplněno ilustracemi uměleckohistorických památek.

Oponenti závěrečné zprávy dr. Eva Sušová, oddělení památek MK ČSR, dr. Květoslava Křížová, Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, oponováno 14. 10. 1974 před oponentní komisí ministerstva kultury ČSR, posudky k dispozici v Ústavu pro výzkum kultury

Obsah zprávy:

- I. Úvod
- II. Přístup k problému
  1. Charakteristika metody
  2. Přípravná fáze výzkumu (Vymezení pojmu kulturní památka, ukazatele vztahu ke kulturním památkám, faktory působící na vytváření vztahu ke kulturním památkám, projevy zájmu o kulturní památky, zdroje informací o kulturních památkách a spokojenost s jejich množstvím, šíře dopadu propagačních akcí, možnosti aktivace kulturních památek, rozsah problematiky památkové péče, otázky pro návštěvníky
  3. Cíle výzkumu
  4. Pracovní hypotézy výzkumu
- III. Základní údaje o výzkumu
- IV. Vztah české veřejnosti ke kulturním památkám, dílčí závěr
- V. Ničení kulturních památek a právní postih, dílčí závěr
- VI. Propagace a výchova
  1. Problematika kulturních památek v hromadných sděl. prostředcích
  2. Požadavek nového časopisu
  3. Šíře dopadu propagačních akcí, soutěž, přednášky
  4. Vliv školy na utváření vztahu ke kulturním památkám, dílčí závěr
- VII. Projevy zájmu
- VIII. Názory návštěvníků kulturních památek.
  1. Frekvence návštěv kulturních památek
  2. Zábrany v návštěvě kulturních památek
  3. Způsob návštěvy kulturních památek
  4. Motivace návštěv kulturních památek
  5. Spokojenost s průvodcovskou službou
  6. Některé doplňující otázky
- IX. Památková péče
  1. Ocenění dosavadní péče o kulturní památky
  2. Úroveň informovanosti o základních právních a organizačních zásadách památkové

- péče.
- X. Význam památek pro dnešního člověka, dílčí závěr“.
- XI. Doplnující shrnutí
Závěry, výchovné působení na utváření vztahu ke kulturním památkám, názory na úroveň památkové péče. Literatura, Přílohy I. – XIV.

Výzkum postojů ke kulturním památkám metodou výzkumu veřejného mínění byl první svého druhu v tehdejší Československu. Již z první strany výzkumné zprávy je patrná poplatnost době, odkazy na IX. sjezd KSČ a jednání říjnového pléna UV KSČ však byly „povinné“ a asi nelze předpokládat, že by v době nejtuzší normalizace mohla výzkumná zpráva bez podobného pendantu vyjít. Ke cti tohoto díla budiž připsáno, že se omezuje pouze na jednu stranu.

Výzkum proběhl v roce 1973 a zajišťoval jej Ústav pro výzkum kultury. Dotazováno bylo 1043 dospělých respondentů, přičemž bylo zohledněno zastoupení z hlediska krajů (Praha + 7 krajů), velikosti obcí (4 skupiny), pohlaví (muži, ženy), věku (4 skupiny) a sociálních skupin (4 skupiny). Tento reprezentativní vzorek způsobil, že dotazováni byli i „nenávštěvníci“ památkových objektů. Zmíněn je předchozí výzkum doc. Koudelky, který se dotazoval přímo návštěvníků konkrétních památkových objektů (pouze Krajské středisko památkové péče Litoměřice). Genderově nebyl průzkum zcela dobře vyvážený – osloveno bylo 797 mužů a 546 žen, nejčastěji zastoupená věková skupina dotazovaných byla 40-59 let (345 osob z celkového počtu 1043), z hlediska sociálních skupin byli nejčastěji zastoupeni dělníci (593) a „ostatní zaměstnanci“ (340), menší podíl tvořili „rolníci“ (95)

Samotnému výzkumu předcházela přípravná fáze, která si stanovila za cíl vymezit otázky, na které se budou tazatelé ptát a také stanovit základní pojmy pro potřeby výzkumu. Do této fáze bylo také zahrnuto několik desítek nestandardizovaných rozhovorů.

Okruhy pro dotazování návštěvníků byly stanoveny následovně:

- Frekvence návštěv vybraných památkových objektů
- Zábavy v častější návštěvě kulturních památek
- Způsoby návštěvy kulturních památek
- Aktivita návštěvníků
- Motivace návštěv
- Spokojenost s průvodcovskou službou
- Reakce na jiný nežli průvodcovský způsob zpřístupnění hradů a zámků
- Nejčastější typ návštěvníků

Rozhovory vedli instruovaní tazatelé, členové tazatelské sítě Ústavu pro výzkum kultury, celkem bylo položeno 54 otázek (většinou uzavřených), tazatel otázku přečetl a zapsal odpověď (!). Údaje byly zpracovány ručně a doplněny indexy, poté zpracováno i strojně na počítači IBM 70 40, celkem zpracováno cca 700 tabulek. Vzhledem k délce dotazníku muselo být vyplňování časově velmi náročné, k některým otázkám byly připojeny zvláštní lístky s dalšími pokyny, či úkoly pro tazatele i respondenty.

Tým, připravující výzkum, počítal s hypotézou, že kladný vztah ke kulturním památkám bude hlásit většina dotazovaných a aby předešel autostylizaci, vkládal i kontrolní otázky typu „Podívejte se na

tyto obrázky, na každém je nakreslen zámek v jiném slohu. Mohl byste mi říci, v kterém stavebním slohu je vystaven zámek na obrázku A a ve kterém na obr. B? (Správně odpovědělo 19% návštěvníků, dalších 19 % určilo správně alespoň jeden sloh). Jako dominantní znak, který nejvíce ovlivnil zájem o kulturní památky, se jeví dosažené vzdělání. Zkoumána byla také sociální skupina a ekonomická aktivita. Některé otázky by dnes byly jen těžko přípustné a zasahující do soukromí (uvést konkrétní zaměstnání, rodinný stav, zaměstnání a vzdělání partnera, vlastnictví motorového vozidla).

S návštěvnickým výzkumem NAKI, který proběhl v roce 2019, se tento potkával v několika oblastech, například v motivaci návštěv kulturních památek. V tomto ohledu byly nejčastější odpovědi 1. Zájem o historii, o život předků 42 % 2. Zájem o vlastní poučení, rozšíření vědomostí 28 % 3. Zájem o uměleckou hodnotu památek, pro potěšení z krásy 22%. Do kategorie „jiné“ spadaly odpovědi: zájem o poučení dětí, forma odpočinku a zábavy. Úsměv vzbuzuje i častá odpověď „užitečné využití motorového vozidla“.

Výzkum se také dotýkal spokojenosti návštěvníků s průvodcovskou službou, která byla standardizovaná pro státní (tedy všechny) památkové objekty (s. 74). Celkové výsledky: spokojeno 55%, nespokojeno 7%, jak kdy 37%, jiná odpověď 1%. Zmiňována je jedna reprezentativní odpověď: „Způsob provádění po památkách je méně dobrý – je většinou chvatný, uspěchaný, průvodci přerývají naučený text bez osobního přístupu. Mělo by se provádět v menších skupinách a pomaleji. Průvodce by měl znát více než naučený text a dokázat odpovědět na dotazy návštěvníků, kteří by měli mít více času na podrobnější prohlídku“. V tomto ohledu se požadavky návštěvníků za téměř padesát let nezměnily. Také při výběru prohlídky s výkladem průvodce, nebo volnou prohlídkou podle tištěných informací, daly 2/3 respondentů přednost výkladu průvodce. Jiné odpovědi navrhovaly spojit oba způsoby, nebo vybavit hrady a zámky „automatickými informátory“, nebo magnetofony. Ve srovnání s dnešní dobou je zajímavý dotaz na to, zda se návštěvník objektu na svůj výlet řádně připraví, tj. zajistí si dostatek informací. Toto předpokládalo minimálně vlastnit mapu kulturních památek, případně navštívit nejbližší knihovnu, přístup k informacím o památce byl před 47 lety poměrně dost ztížený.

Do výzkumu byla zařazena i otázka s otevřenou odpovědí – Význam památek pro dnešního člověka (Proč se zajímáte o hrady a zámky, co očekáváte od jejich návštěvy, v čem vidíte jejich význam?)

Odpovědi se víceméně kryly s definicí „kulturně-výchovných funkcí“ památek tak, jak byly stanoveny odborníky. Tedy, namátkově vybráno z odpovědí: „Ukazují na mistrovství našich předků, snahu ztvárnit myšlenku a zanechat svůj odkaz budoucnosti.... Dozví se tam leccos o životě předků a dějinách vůbec, ve škole jsem se toho moc nedozvěděl.... Zajímá mě historie našeho kraje, dozvídám se zajímavé historky ze života předků, obdivuji se a srovnávám.... Aby si dnešní člověk uvědomil, jak se dřív žilo, jak se dřív stavělo, v dnešní uspěchané době to přináší uklidnění, zapomení na denní shon.... Člověk se učí poznávat krásné věci, které dnešní uspěchaná doba ani nezná a které bychom ani dnes neuměli vyrobit a postavit. Kulturní památky probouzejí v člověku něco pěkného.“

Poslední konstatovaná věta, tedy že „památky probouzejí v člověku něco pěkného“ budiž odměnou všem bývalým i současným tazatelům (zaslouží si ji) a zároveň nadějí do budoucnosti.